

Katalogom znanja iz slovenskega jezika in književnosti na rob

V mesecu oktobru 1993 sta na šolo prispela kar dva (težko pričakovana) kataloga slovenskega jezika in književnosti.

Prvega je izdal Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport z naslovom Katalog znanja iz slovenskega jezika in književnosti, drugega pa Republiški izpitni center z naslovom Predmetni izpitni katalog za maturo — Slovenski jezik in književnost.

Ob katalogu Zavoda za šolstvo presenetiti, da na začetku ni navedenih nikakršnih smotrov, ki jih želimo s poukom doseči, temveč pisci zapišejo le »tri štiri nujna uvodna pojasnila«, kjer navajajo, da je knjižico treba razumeti kot strokovno premišljeno usmeritev dela k prihajajoči maturi kot instituciji opredeljevanja in ugotavljanja nacionalnega standarda znanja, tudi znanja slovenskega jezika in književnosti (podčrtala D. A.).

V katalogu za jezik je učnocijno določen le pouk jezika v prvem in drugem letniku; generacija, ki bo prva opravljala maturo, je v tretjem letniku. Poraja se vprašanje, kako so nastale teme za tretji in četrti letnik, če niso povezane s konkretiziranimi cilji.

Pojasnila h gradivu, ki so na koncu kataloga za jezik, so izredno skopa. Nekaj več pojasnil sledi katalogu za književnost, vendar se tudi tu pisci sklicujejo na časovno stisko, kar neprijetno spominja na začetke usmerjenega izobraževanja.

Predmetni izpitni katalog Republiškega izpitnega centra je konkretiziran s skupnimi (splošnimi) ter tudi delnimi (konkretnimi) cilji, tudi posamezni pojmi so ciljno določeni. Zdi pa se, da je v želji kar se da posplošiti cilje vendarle izpadlo nekaj sestavin, ki so za pouk slovenskega jezika in književnosti bistveni.

V delnih ciljih je navedeno, da učenci obvladajo prvine in pravila knjižnega jezika pri tvorbi lastnih ter pri razumevanju, razčlenjevanju in presoji tujih besedil, pomemben cilj pa je tudi uzavestiti pomen jezikovnega znanja, kar je pogoj, da bodo učenci kasneje to znanje uporabljali v vsakdanjih okoliščinah (ne samo kot podlago za nadaljnji študij).

K ciljem bi veljalo dodati še:

- Učenci vedo, da je vsako sporočilo tudi sporočilo o sporočevalcu.
- Sposobni so uporabljati jezikovno znanje pri vseh drugih predmetih, še zlasti pri pouku tujih jezikov.
- Jezikovni in literarni pouk razvijata sposobnosti logičnega mišljenja, sklepanja, utemeljevanja, čustvovanja in estetskega doživljanja.
- Razvijata vztrajnost, natančnost, sistematičnost, odgovornost, samozavest, pa tudi upoštevanje in sprejemanje mnenj drugih.

Vsako razmišljanje o ciljnih pouka slovenskega jezika in književnosti potrdi prepričanje, da je predmet izrazito polivalenten, znanje materinščine pa temeljno za pridobivanje znanj in vrednot na vseh drugih področjih, zato bo treba nujno obuditi zahtevo, da mora biti materinščini vrnjeno osrednje mesto v šoli oziroma da ne sme biti šolskega dne brez maternega jezika.

Pouk književnosti je v zadnjih letih doživel kar nekaj sprememb, od časov usmerjenega izobraževanja smo dobili nova berila, ki se sproti prenavljajo, Kosovo Književnost in tudi že prvi poskus priročnika za učitelje k Berilu I.

V katalogu za književnost je vidna težnja k snovni razbremenitvi učnega načrta, tako da bo več časa za ustvarjalni pouk. Tudi odločitev, da se bo maturitetni esej nanašal na vsako leto

izbrani tematski sklop, se zdi utemeljena, saj tako učenec lahko sintetizira pridobljeno literarnozgodovinsko in literarnoteoretično znanje, pokaže zmožnost samostojnega razmišljanja, lastnih stališč ter vrednotenja in seveda tudi zmožnost oblikovanja stilno in jezikovno ustreznega besedila.

Veliko težav pa bo verjetno še dolgo delala objektivizacija meril za vrednotenje esejev — če bodo ti še tako natančno izdelani, se bo neki stopnji subjektivnosti pri ocenjevanju težko izogniti, saj že mnenja piscev zbornika Esej in šolski esej (Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1993) o tem, kakšen naj bo dober šolski esej, niso vedno usklajena.

V primerjavi s poukom književnosti pa učni načrti za slovenski jezik na srednji stopnji od začetkov usmerjenega izobraževanja niso doživeli bistvenih sprememb, čeprav je v tem času izredno hitro napredovala teorija poučevanja, izšla so teoretična dela, ki se ukvarjajo z didaktiko slovenskega jezika, npr. Sporzumevanje in spoznavanje jezika O. Kunst-Gnamuš. Učenci pa se tujih jezikov učijo s pomočjo privlačnih in didaktično dobro premišljenih učbenikov, ob katerih so zastareli učbeniki za slovenski jezik še bolj sivi. Edini učbeniki za slovenski jezik na srednji stopnji, ki so na voljo, so nastali v časovni stiski pred začetki usmerjenega izobraževanja — pisci so že v času prvih natisov pojasnjevali premajhno didaktično premišljenost, terminološko neusklajenost in nepreglednost učbenikov prav s časovno stisko, v kateri so nastajali.

Nespremenjeni učbenik Slovenski jezik I je doživel letos že deseti ponatis, delovni zvezek k njemu pa kar trinajsteja; še vedno nimamo slovarskega dela novega pravopisa, kaj šele pravopisa za šolsko rabo, pogrešamo slovarje sinonimov in antonimov, še zlasti pa dobre zbirke nalog, ki bi izhajale iz ustreznih besedil in bi pomagale učitelju pri zahtevni nalogi oblikovanja jezikovnih zmožnosti.

Predmetni izpitni katalog za jezik se je moral prilagoditi veljavnim učbenikom, ki pa že dolgo niso več ustrezni, na začetku kataloga je zapisano opozorilo, da je namenjen le za prehodno obdobje — do uveljavitve novih učnih načrtov in novih učbenikov, kdaj bo to, ni povedano.

Katalog res zvesto sledi učbenikom, od učenca pričakuje, da bo na maturitetnem izpitu znal

prav vse, kar je v štirih letih spoznal pri pouku slovenskega jezika — od posebnosti praslavanskega glasovja do naglasnih tipov in posebnosti v rabi predlogov.

Učni cilji so zasnovani večinoma implicitno, prevladujejo glagoli znati, spoznavati, poznati, ločiti, obvladati.

Vzorčna naloga za razčlemba neumetnostnega besedila, ki je v prilogi kataloga, je v meni vsaj delno razbila strah, kako uskladiti prepričanje, da mora biti pouk slovenskega jezika sicer na teoretično visoki ravni, a za učence zanimiv, živ, če se le da, tudi privlačen, da jim mora privzgojati predvsem večščino ustnega in pisnega izražanja v različnih življenjskih okoliščinah, ter željo, da bi učenci čim bolje opravili maturitetni izpit, ki jim bo odprl ali zaprl vrata na univerzo.

Vzorčno nalogo iz kataloga sem preizkusila s skupino tridesetih dijakov tretjega letnika. Naloga ni bila vnaprej napovedana, saj me je bolj kot izid zanimalo, kakšno bo stališče dijakov do tovrstne preskušnje in pa kako trdno je njihovo jezikovno znanje, ki se da pridobivati le počasi in sistematično.

Učencem je bila naloga všeč, kar so komentirali takole: Test ni bil dolgočasen. / Lep, pregleden test. / Dobra stran je, da temelji na danem besedilu, iz katerega na realnih primerih izpišeš odgovore. / Možna je bila uporaba zdravega razuma, ne samo znanja. / Ni bilo definicij, test je preverjal splošno znanje. / Všeč mi je bilo, ker je test zajemal vse jezikovne ravnine. / Dober preizkus znanja. Vprašanja so bila zelo različnih kategorij, vključno z najtežjimi. / Dobro: obširnost, zanimiva sestava. Slabo: preglednost besedila. / Vprašanja so bila jasna. Termini razumljivi. / Dobro: vezanost na eno besedilo, morda konkretizira resnično znanje. Slabo: utesnjuje možnost spraševanja.

Učenci so mnenja o nalogi zapisali, preden smo razčlenjevali popravljene teste. Tudi izidi so bili v skladu z njihovo ugodno oceno naloge dokaj dobri.

Vendar je v meni ob tako zasnovanem maturitetnem izpitu iz slovenskega jezika še ostalo nekaj dvomov, posebej ker sem rešila še nekaj podobnih razčlemb neumetnostnih besedil in sem tudi sama sestavljala tovrstne naloge. Nujnost dosledne standardizacije testov povzroči, da so vsi bolj ali manj reduktivni. Iz njih lahko razberemo predvsem, koliko je učenec osvojil

dejstev, veliko manj so lahko kazalec, kolikšna je učenčeva jezikovna oziroma sporazumevalna zmožnost.

Pouk slovenščine se bo prav gotovo usmeril k pripravi učencev na maturitetni preskus. Vsaj še nekaj generacij (najmanj tiste, ki zdaj obiskujejo prvi, drugi in tretji letnik srednje šole) se bo pripravljalo na maturo po katalogu znanj, ki je pred nami. Ali bo tako zasnovani pouk dovolj prispeval, da se bodo učenci naučili organizirati svoje misli in jih tudi sporočiti, da bodo znali oblikovati različne besedilne vrste — pisma, poročila, navodila, grafikone, priročnike...? Bo njihovo razmerje do materinščine tako, da se nam v prihodnosti ne bo treba več spraševati »slovensko ali angleško«? Ali ne bo ustno sporočanje, ki je za človekovo življenje bistveno, v imenu uspešne priprave na standardizirano maturo celo pri materinščini zanemarjeno? Od kot ideja, da bi ustni del izpita (samo 20 % ocene) nadomestila izpitna mapa, ki jo poleg dokazil o govornem nastopu spet sestavljata dva testa?

Ob vseh pomislekih pa prihajajoča matura za pouk slovenskega jezika in književnosti gotovo prinaša tudi marsikaj pozitivnega:

- Nastajajo novi priročniki: Esej in šolski esej, Književnost v prvem letniku srednje šole (priročnik za učitelje).
- Nastati bo moral nov učbenik za slovenski jezik, pri nastajanju katerega bo nujno upoštevati, da mora učenje jezika temeljiti na najboljših mogočih opisih jezika.
- Nastati bo morala institucija, ki se bo profesionalno ukvarjala z izdelavo učbenikov in učnih gradiv za slovenski jezik.
- Dodatno pozornost bo treba posvetiti strokovni, didaktični in metodični usposobljenosti učiteljev slovenskega jezika.
- Na podlagi zahtev, ki jih pred učitelje slovenskega jezika postavlja predmetni katalog, bo treba znova razmisliti in dokazati, kolikšna učna obveznost učitelju slovenskega jezika še omogoča kakovosten pouk.

Darinka Ambrož

Šubičeva gimnazija Ljubljana

Ruski jezik pri maturi

(Predmetni izpitni katalog za maturo. Ruski jezik. Ljubljana. Republiški izpitni center, 1993)

Poučevanje (oz. ne-poučevanje) ruskega jezika na naši srednji šoli je vsa povojna leta izrazito odvisno od političnih, ideoloških, gospodarskih razmer in odnosov. Kljub sedanji popolni oseki pa se je med Predmetnimi izpitnimi katalogi pojavil tudi Ruski jezik.

Splošni del publikacije je enak za vse druge tuje jezike, Posebni del pa so sestavili dr. Aleksandra Derganc, Jože Sever, Janja Urbas in Mira Avsec. V njem so navedena slovnična poglavja, ki jih mora obvladati maturant, s posameznimi primeri in posebnostmi. Pri glasoslovju in oblikoslovju je terminologija ruska, le pri besednih vrstah

je navedeno tudi slovensko poimenovanje. V poglavju o skladnji pa je slovenska terminologija bolj upoštevana.

Sledijo tematska področja, razvrščena v štiri-najst osnovnih skupin, z izrazi, besednimi zvezami in frazami, ki naj jih uporablja maturant pri pisnem in ustnem sporazumevanju. S tem so povezani izrazi za tki. komunikacijske funkcije.

Zadnji del priročnika predstavlja vzorec za pisne naloge in 34 vprašanj oz. tem za ustni, razgovorni del izpita. (Pri vprašanju o univerzi bi bilo bolje »Ljubljanska« nadomestiti s »slovenska«, saj je univerza tudi v Mariboru.)